

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-10>

УДК 336:717.18

КАПІТАЛІЗАЦІЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ БАНКІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

CAPITALIZATION OF BANKS' INTANGIBLE ASSETS IN MODERN CONDITIONS

Гладчук Ольга Михайлівна

кандидат економічних наук, доцент,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2362-1224>

Марич Максим Григорович

кандидат економічних наук, доцент,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5400-0503>

Hladchuk Olha, Marych Maksym

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Стаття присвячена розгляду актуальних проблем визначення ролі нематеріальних активів банків у процесі реалізації стратегії підвищення їх капіталізації, забезпечуючи можливість їх довгострокового стійкого розвитку в умовах інформаційно-цифрової економіки. Наведено різні визначення нематеріальних активів банків згідно з українським законодавством та поглядами вітчизняних і закордонних науковців задля обґрунтування проблеми визначення ролі нематеріальних активів у капіталізації банку. Подано класифікацію нематеріальних активів банків за різними ознаками. Зазначено, що для банків, які проходили злиття, поглинання чи були придбані закордонними банківськими установами, саме нематеріальні активи були суттєвою складовою формування їх ринкової вартості. Виділено головні проблеми пов'язані з невизначеністю, ризикованістю та оцінкою нематеріальних активів українських банків.

Ключові слова: банк, нематеріальні активи, гудвіл, капіталізація, ринкова вартість банку.

The purpose of the article is to consider the actual problems of determining the role of intangible assets in the process of banks' activities in order to increase their capitalization, providing banks with the possibility of long-term sustainable development in the information and digital economy. The relevance of the research topic is associated with a significant gap between the market and book values of banks, which is mainly caused by the non-recognition and underestimation of their intangible assets on their balance sheets, which significantly affect the capitalization and potential development of banking institutions. The main method of research was to study the theoretical and methodological aspects of intangible assets of banks by means of logical and comparative analysis of scientific research on the genesis of the role of intangible assets in the market value of companies. As a result of the study, it was concluded that intangible assets are an indicator of technological development of banks, reflecting the innovative orientation of their activities. The main problems in this area are related to uncertainty, riskiness and valuation of intangible assets of Ukrainian banks. Ukrainian and international banks that have undergone mergers, acquisitions or have been acquired by other banking institutions note that intangible assets and goodwill were a significant component of their market value. In developed countries, investments in intangible assets are growing much faster than investments in tangible assets, which is characteristic of the information and digital economy. Ukrainian companies and banking institutions invest a very small share of their resources in intangible assets, not realizing the potential competitive advantages from their use. The information provided in the reports of most Ukrainian banks is not true, as they do not separately indicate intangible assets, because it is not always possible to correctly identify and determine their value. Studies using economic-mathematical modeling methods confirm a positive and significant relationship between intangible assets and financial performance of banks, measured in ROA and ROE, so intangible assets of banks are important drivers of future growth of banks, as well as one of the key sources of their competitive advantage in the market. The practical value of the article lies in the ability of banks to use investments in intangible assets to increase their capitalization and gain competitive advantages in the current economic environment.

Keywords: bank, intangible assets, goodwill, capitalization, market value of the bank.

Постановка проблеми. У процесі своєї діяльності банки формують свої ресурси з різноманітних джерел (власних, залучених і позичених) задля можливості здійснення своєї активної діяльності, яка і приносить банківським установам дохід та забезпечує гідну конкурентну позицію на ринку. Головною складовою активів банку є їх працюючі (дохідні) активи, тобто кредитний та інвестиційний портфелі, що впливає з економічної природи банку, як фінансового посередника, роль якого полягає у трансформації пасивних заощаджень в інвестиційний капітал, за допомогою депозитно-кредитних банківських операцій. Однак, за умов стрімкого розвитку конкурентного середовища, обмеженості доступних ресурсів, цифровізації та запровадження новітніх технологій у банківську сферу рівень прибутку, отриманий банками від кредитних та інвестиційних операцій поступово зменшується. За таких умов, значення нематеріальних активів банку зростає, особливо для потенційних можливостей зростання ринкової вартості та капіталізації банківської установи. Нематеріальні активи банку втілені в основному в інтелектуальній власності, ринкових і технологічних інноваціях, клієнтській базі, інтелектуально-креативних ресурсах співробітників банківської установи, тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Нематеріальні активи компаній з позиції їх обліку та оцінки досліджували багато вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема Бланк І. О., Бриль І. В., Бутинець Ф. Ф., Едвінсон Л., Сопко В. В., Чебанова Н. В., Чугрій Н. А. та інші. Проблеми ідентифікації і достовірної оцінки нематеріальних активів, саме банківських установ, ґрунтовно дослідив Куцик П. О. Окремо, клієнтську базу банків як нематеріальний актив детально досліджувала Колчар Ю. О. Однак залишаються дискусійними та мало дослідженими окремі аспекти використання нематеріальних активів банків та визначення їх впливу на ринкову вартість банківських установ. Тому дана тематика залишається актуальною і її необхідно досліджувати.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у дослідженні ролі нематеріальних активів банків у процесі реалізації стратегії підвищення їх капіталізації, що забезпечує довгостроковий стійкий розвиток банківських установ у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Категорію «нематеріальні активи банку» переважно вивчають і використовують науковці у сфері банківського бухгалтерського

обліку та банківського менеджменту, а от з фінансової точки зору нематеріальні активи банків є малодослідженим.

Серед українських науковців поширеним є трактування нематеріальних активів як: «нематеріальних ресурсів, які забезпечують конкурентну перевагу на ринку, формують позитивний імідж на ринку та є ключовими факторами успіху» [1, с. 166].

Закордонні вчені переважно вважають, що «нематеріальні активи – це активи, які не мають певної фізичної форми, як-от репутація компанії, культура та цінність, торгова марка, технології тощо, але можуть зробити значний внесок у створення цінності бізнесу» [2].

Згідно з міжнародними та національними стандартами фінансової звітності (МСБО 38, П(с)БО 8): «Нематеріальний актив – немонетарний актив, який не має фізичної субстанції та може бути ідентифікований» [3].

В Україні нематеріальні активи розподіляються згідно з П(с)БО 8 за такими групами:

- «права користування природними ресурсами;
- права користування майном;
- права на комерційні позначення;
- права на об'єкти промислової власності;
- авторське право та суміжні з ним права;
- інші нематеріальні активи» [4].

Як ми бачимо, згідно з українським законодавством, нематеріальні активи мають бути захищені відповідним правом власності, але ж не всі нематеріальні активи банків мають можливість отримати такий правовий захист, що значно ускладнює ідентифікацію певних банківських активів, як їх нематеріальних активів.

Згідно з Податковим кодексом України: «нематеріальний актив – право власності на результати інтелектуальної діяльності, у тому числі промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані об'єктом права власності (інтелектуальної власності), право користування майном та майновими правами платника податку в установленому законодавством порядку, у тому числі набуті в установленому законодавством порядку права користування природними ресурсами, майном та майновими правами» [5].

У 2022 році прийнято Закон України «Про віртуальні активи», в якому визначено термін віртуальні активи, як «нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Віртуальний актив може посвідчувати

майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав» [6]. Даний закон регулює правовий режим віртуальних активів, права і обов'язки учасників ринку віртуальних активів та державне регулювання обороту таких віртуальних активів. Сподіваємось, що після введення в дію даного закону частину проблем пов'язаних з нематеріальними активами економічних суб'єктів в нашій країні буде вирішено.

Володіння нематеріальними активами здатне істотно збільшити капіталізацію компанії, ринкову вартість її акцій. Відмінність нематеріальних активів полягає в тому, що вони не мають матеріальної форми, однак беруть участь у виробничій та іншій діяльності протягом тривалого періоду часу та приносять економічну вигоду [7].

У розвинутих країнах щорічно частка інвестицій у нематеріальні активи зростає більше ніж інвестиції у матеріальні цінності, наприклад у країнах Європейського Союзу вкладення у нематеріальні активи складають 24%, Сполучених Штатів – 26%, Японії – 34,6% і т.п. [8].

Не дивлячись на сучасну надважливість нематеріальних активів у діяльності всіх економічних суб'єктів, за офіційними даними Державної служби статистики України за 2020 рік, частка нематеріальних активів у складі загального обсягу активів українських економічних суб'єктів складає лише 4,36% [9]. А от у складі загальних активів банків, нематеріальні активи займають ще меншу частку – 1,67% [10]. Саме тому у фінансовій звітності банків, зазвичай, відсутня детальна інформація про їх нематеріальні активи, а описують нематеріальні активи лише у складі необоротних активів банку загалом, без детального опису їх складових. Якщо нематеріальні активи є внутрішньо створеними в банку (переважно – це програмне забезпечення, яке створене в банку), тоді деякі банки їх можуть окремо зазначати. Деякі банки вказують, що мають куплені права на володіння, користування і розпорядження різними об'єктами нематеріальних активів, але вже після їх відчуження від попередніх власників і визначення вартості таких активів відбувається простіше.

На даний час зовнішні користувачі мають можливість проаналізувати лише нематеріальні активи банків, котрі перебувають у них на балансі. Позабалансові нематеріальні активи банків, які не відображаються у бухгалтерському обліку, а також складові інтелектуаль-

ного капіталу банку (знання його працівників, репутація банку, лояльність клієнтів) немає можливості статистично дослідити, хоча вони істотно впливають на ефективність роботи та ринкову вартість банківської установи.

У залежності від специфіки роботи банків нематеріальні активи можна розподілити на загальні (характерні для роботи звичайного підприємства: програмне забезпечення, торгові марки, нематеріальні активи пов'язані з технологіями, тощо) та специфічні (характерні для роботи банків, як фінансових установ: ліцензії на здійснення банківської діяльності, письмові дозволи на проведення певних видів банківських операцій, клієнтські бази банків, високі кредитні рейтинги та бренд банків, нематеріальні активи, пов'язані з базовими депозитами тощо).

За способом отримання нематеріальні активи банків поділяють на: внутрішньогенеровані (нематеріальні активи пов'язані з технологіями та інші), отримані після об'єднання банків (торгові марки, клієнтські бази), придбані (ліцензії, нематеріальні активи пов'язані з технологіями, програмне забезпечення, тощо) [1, с. 168].

До нематеріальних активів, які приносять економічні вигоди тільки певному банку і не можуть бути відокремленими, можна віднести репутацію банку, кваліфікацію персоналу, вигідне географічне положення, а також високі кредитні рейтинги.

Проблема визнання нематеріальних активів банків, які раніше не були визнаними актуалізується процесами злиття і поглинання, які характерні для банківського сектору. Оскільки банк, як об'єкт купівлі-продажу у процесі своєї діяльності зазнавав втрат, щодо створення цих нематеріальних активів (напрацювання ділової репутації, налагодження зв'язків із клієнтами, завоювання їх лояльності, навчання персоналу тощо), то під час придбання банком покупця платить не лише за ті активи, які відображаються на балансі банку, але повинен визнати й ті активи, які будуть надавати покупцю певні переваги і доволі часто саме вони і є головним мотивом купівлі, не дивлячись на те, чи визнавалися ці нематеріальні активи у звітності банку до моменту купівлі чи злиття.

У діяльності міжнародних банків, для яких є більш характерними часті операції об'єднання бізнесу, роль нематеріальних активів після здійснення таких операцій суттєво зростає. Оскільки в результаті об'єднання банківських установ окремо ідентифікуються такі нема-

теріальні активи як: клієнтська база, торгова марка або бренд, нематеріальні активи, пов'язані з базовими депозитами та інше. Для діяльності банківських установ такі нематеріальні активи є надзвичайно важливими.

Отож, у банківському секторі роль нематеріальних активів відображається у значному розриві між ринковою і балансовою вартістю банківських установ, що відображається у вартості гудвілу, який визначають під час об'єднання банків. Тобто, якщо при об'єднанні неможливо визнати активи, які можуть принести потенційні економічні вигоди, то їх зараховують до гудвілу. Досвід операцій із об'єднання вітчизняних банків з іноземними показав, що значну частину ціни купівлі банку складав гудвіл, тобто банк-покупець переплачує за нематеріальні активи як конкурентні переваги, які він отримує внаслідок об'єднання чи купівлі банківської установи. Зокрема, при об'єднанні ВТБ АБ «Аваль» та Raiffeisen International було визнано такі нематеріальні активи банку, як: торгова марка, клієнтська база корпоративного сектора і клієнтська база роздрібного сектора, їх частка у чистих активах склала 47,27%, а от частка гудвілу у вартості придбання складала 48,86%. Під час об'єднання ВТБ «Міжнародний комерційний банк» та Piraeus Bank визнаним нематеріальним активом стали взаємовідносини з клієнтами, з часткою у чистих активах 46,63%, а частка гудвілу у вартості цього придбання – 57,32%. При об'єднанні ВТБ «Універсальний банк розвитку і партнерства» та Bank of Georgia визнаним нематеріальним активом були активи пов'язані з базовими депозитами, але всього на 2,51% від чистих активів, а от частка гудвілу у вартості цього придбання склала 49,62%. При купівлі ВТБ АБ «ТАС Комерцбанк» іноземним банком Swedbank на 22,21% чистих активів було визнано клієнтську базу як нематеріальний актив, а частка гудвілу у вартості цього придбання склала 80,12%. Взаємовідносини з клієнтами та бренд було визнано нематеріальними активами при купівлі АКБ «Форум» Commerzbank на 26,64% від обсягу чистих активів, однак частка гудвілу у вартості цього придбання була 75,8% [11, с. 7].

Саме виникнення такого значного розриву між ринковою та балансовою вартостями банків і призвело до детального вивчення науковою спільнотою природи та суті їх нематеріальних активів, які значно впливають на капіталізацію та потенційний розвиток банків.

Як ми бачимо, в сучасних умовах важливим чинником, який впливає на ринкову цін-

ність банків, усе в більшій мірі стають знання, інформаційні ресурси та людський капітал. Сталий розвиток банківських установ усе більше залежить від їх нематеріальних активів, які генерують основні конкурентні переваги для банків та здатні забезпечити зростання їх капіталізації і ринкової вартості, особливо в умовах нової інформаційної економіки. Перевагами від інвестування в нематеріальні активи є не лише підвищення ринкової вартості банку, а й зростання інвестиційної привабливості та забезпечення захисту прав цих установ.

Дослідження зарубіжних вчених, за допомогою методів економіко-математичного моделювання, щодо впливу нематеріальних активів на фінансові показники діяльності банків та їх фінансову політику в країнах, які розвиваються, продемонстрували тісні взаємозв'язки. Результати регресії показали позитивний і значний зв'язок між нематеріальними активами та фінансовими результатами банків, вимірними у ROA і ROE. За результатами даного дослідження з'ясовано, що нематеріальні активи є основними рушійними силами зростання та вартості банків, а також одним із ключових джерел їх конкурентних переваг [12].

У розвинутих країнах світу цінність нематеріальних активів у розвитку банківських установ є загально визнаним фактом, що підтверджує динаміка росту їх питомої ваги у загальному обсязі активів. Іноземні банки надають набагато більшого значення інноваційній продукції. В українських банків зміна домінант щодо пріоритетної ролі нематеріальних активів ще не відбулася. Частково це пояснюється відсутністю ефективного механізму ідентифікації, оцінки та управління нематеріальними активами банків у цілому й інтелектуальною власністю зокрема. Нематеріальні активи банків репрезентують наявний інтелектуально-інформаційний потенціал власного розвитку, за допомогою якого запроваджуються зміни в процесі діяльності банків, як невід'ємних учасників сучасної інноваційної моделі розвитку економіки. А відтак ці активи дають можливість підвищити ринкову капіталізацію та ділову репутацію вітчизняних банків.

Однозначно, інформація, подана у звітності більшості банків, не відповідає реальності, оскільки обліковці цих банків не оцінюють нематеріальні активи окремо, оскільки не завжди можуть їх ідентифікувати та визначити вартість. Проблеми ідентифікації бан-

ківських нематеріальних активів полягають, у першу чергу, в невизначеності їх суті та складу. В українській банківській практиці нематеріальні активи банків та їх інтелектуальна власність не розглядаються як конкурентні переваги на ринку.

Висновки. Нематеріальні активи відіграють дуже важливу роль у діяльності банку, є індикатором його технологічного розвитку, відображають інноваційну спрямованість його діяльності. Серед проблем, які потрібно нагального вирішувати у даному напрямку в нашій країні, можна виділити: відсутність методичного інструментарію необхідного для оцінки нематеріальних активів банків та критеріїв їх визнання, невизначеність потен-

ційних економічних вигод від використання нематеріальних активів банків, вищий рівень ризикованості вкладень у нематеріальні активи. Вирішення даних проблем допоможе уточнити перелік нематеріальних активів банку, визначити їх вартість, що, у свою чергу, підвищить інвестиційну привабливість та конкурентоспроможність банку.

Задля забезпечення динамічного розвитку банківського бізнесу в Україні одним з першочергових завдань є усвідомлення керівництвом банків на всіх рівнях управління необхідності активного формування та використання нематеріальних активів, як потужного джерела отримання конкурентних переваг на ринку та майбутніх прибутків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Куцик П. О. Особливості ідентифікації нематеріальних активів у банківському секторі. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2013. № 4 (60). С. 165–171.
2. Osinski M., Selig P. M., Matos F., Roman D. J. Methods of evaluation of intangible assets and intellectual capital. *Journal of Intellectual Capital*. 2017. 18(3), pp. 470–485. 10.1108/JIC-12-2016–013 URL: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0272018>.
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050#Text (дата звернення: 01.10.2022).
4. Нематеріальні активи : Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8, затв. Наказ Міністерства фінансів України від 18.10.1999 р., № 242. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text> (дата звернення: 01.10.2022).
5. Податковий кодекс України : від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n6341> (дата звернення: 01.10.2022).
6. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20/conv#n6> (дата звернення: 11.10.2022).
7. Бріль І. В. Формування та використання нематеріальних активів підприємств для підвищення їх капіталізації. *Методи розвитку та забезпечення капіталізації промислових підприємств в умовах інституціональних змін*: наукова доповідь за результатами виконання науково-дослідницької теми відділу проблем економіки підприємств Інституту економіки промисловості НАН України. Київ, 2015. 71 с. URL: https://iie.org.ua/wp-content/uploads/zasidannya_vr/2015/20150409_zvr_Bryl.pdf (дата звернення: 10.10.2022).
8. Thum-Thysen A., Voigt P., Weiss Ch. Reflections on Complementarities in Capital Formation and Production: Tangible and Intangible Assets across Europe. *European Commission Directorate-General for Economic and Financial Affairs*. Discussion Paper 152. December 2021 URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/publications/reflections-complementarities-capital-formation-and-production-tangible-and-intangible-assets-across_en (дата звернення: 16.10.2022).
9. Наявність і рух необоротних активів за видами активів. *Статистична інформація Державної служби статистики України*. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ibd/osn_zas/arh_neob_akt_za_vud_akt_u.htm (дата звернення: 15.10.2022).
10. Балансові звіти банків. *Офіційний сайт НБУ*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 15.10.2022).
11. Колчар Ю.О. Облікова оцінка клієнтської бази як нематеріального активу банківських установ : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09. Одеса, 2014. 22 с.
12. Abebe Zelalem B., Ali Abebe A. Does intangible assets affect the financial performance and policy of commercial banks' in the emerging market? *PLoS ONE* 2022. 17(8): e0272018. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0272018>.

REFERENCES:

1. Kutsyk, P. O. (2013) Osoblyvosti identyfikatsii nematerialnykh aktyviv u bankivskomu sektori [Features identification of intangible assets in the banking sector]. *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli*, 4 (60), 165–171. (in Ukrainian)
2. Osinski M., Selig P. M., Matos F., & Roman D. J. (2017) Methods of evaluation of intangible assets and intellectual capital. *Journal of Intellectual Capital*, 18(3), 470–485. 10.1108/JIC-12-2016–013.
3. Mizhnarodnyi standart bukhhalterskoho obliku 38 «Nematerialni aktyvy». [International Accounting Standard 38 "Intangible Assets"]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050#Text. (in Ukrainian)
4. Nematerialni aktyvy : Polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 8, zatv. Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 18.10.1999 No 242 [Intangible assets: Provisions (standard) of accounting 8. Order of the Ministry of Finance of Ukraine dated October 18, 1999, No. 242]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text>. (in Ukrainian)
5. Podatkovij kodeks Ukrainy vid 02.12.2010 No2755-VI [Tax Code of Ukraine dated 02.12.2010 No. 2755-VI]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>. (in Ukrainian)
6. Pro virtualni aktyvy: Zakon Ukrainy vid 17.02.2022 № 2074-IX / Verkhovna Rada Ukrainy [About virtual assets: Law of Ukraine dated February 17, 2022 No. 2074-IX / Verkhovna Rada of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20/conv#n6>. (in Ukrainian)
7. Bryl, I. V. (2015) Formuvannia ta vykorystannia nematerialnykh aktyviv pidpriemstv dlia pidvyshchennia yikh kapitalizatsii [Formation and use of intangible assets of enterprises to increase their capitalization] *Metody rozvytku ta zabezpechennia kapitalizatsii promyslovykh pidpriemstv v umovakh instytutsionalnykh zmin : naukova dopovid za rezultatamy vykonannia naukovo-doslidnytskoi temy viddilu problem ekonomiky pidpriemstv Instytutu ekonomiky promyslovosti NAN Ukrainy – Methods of development and ensuring capitalization of industrial enterprises in conditions of institutional changes: scientific report based on the results of the scientific research topic of the department of problems of enterprise economics of the Institute of Industrial Economics of the National Academy of Sciences of Ukraine*. Kyiv. p. 71. Available at: https://iie.org.ua/wp-content/uploads/zasidannya_vr/2015/20150409_zvr_Bryl.pdf. (in Ukrainian)
8. Thum-Thysen, A., Voigt, P. & Weiss, Ch. (2021) Reflections on Complementarities in Capital Formation and Production: Tangible and Intangible Assets across Europe. *European Commission Directorate-General for Economic and Financial Affairs*. Discussion Paper 152. Available at: https://economy-finance.ec.europa.eu/publications/reflections-complementarities-capital-formation-and-production-tangible-and-intangible-assets-across_en.
9. Naiavnist i rukh neoborotnykh aktyviv za vydamy aktyviv [Availability and movement of non-current assets by type of assets]. *Statistical information of the State Statistics Service of Ukraine*. Available at: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ibd/osn_zas/arh_neob_akt_za_vud_akt_u.htm. (in Ukrainian)
10. Balansovi zvity bankiv [Bank balance sheets]. *The official website of the NBU*. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>. (in Ukrainian)
11. Kolchar, Yu. O. (2014) Oblikova otsinka klientskoi bazy yak nematerialnoho aktyvu bankivskykh ustanov [Accounting valuation of the customer base as the intangible assets of banking institutions]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Odesa. (in Ukrainian)
12. Abebe Zelalem B., Ali Abebe A. (2022) Does intangible assets affect the financial performance and policy of commercial banks' in the emerging market? PLoS ONE 17(8): e0272018. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0272018>.